

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована бібліотечна система

„Жива душа народна”

До 245-річчя з дня народження

І.П. Котляревського

Бібліографічний покажчик

Видання друге, доповнене

Славутич

2014

1

Даний бібліографічний покажчик підготовлений відділом бібліотечно-бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2014 році 245-річчя від дня народження Івана Котляревського – українського письменника, театрального і громадського діяча, зачинателя нової української літератури та нової літературної мови.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменника, видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і творчість Івана Котляревського.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:

Панова Л.І., Соловйова Л.О.,
Янченко О.О.

Комп'ютерний
набір:

Соловйова Л.О.

Відповідальна
за випуск:

Портная Н.В.

2

*Так Котляревський у щасливий час
Українським словом розпочав співати,
І спів той виглядав на жарт не раз.*
І. Франко

Біографія І. Котляревського

Народився 9 вересня 1769 року в Полтаві, в родині дрібного чиновника – канцеляриста магістрату. Згодом Котляревським було «пожалувано» дворянське звання. З 1780 року маленький Іванко почав навчатися в Полтавській духовній семінарії. Особливо старанно й наполегливо осягав хлопець гуманітарні дисципліни: піїтику, риторику, філософію, латинську, грецьку, французьку, німецьку мови. З цікавістю знайомиться з античною літературою, перекладає Горація, Овідія, Вергілія. Відкриває для себе творчість Ломоносова, Кантемира, Сумарокова.

Один із співучнів Котляревського згадував про поета, що той «мав пристрасть до віршування і вмів до будь-якого слова вправно добирати рими, дотепні і вдалі, за що товариші по семінарії прозвали його римачем». У 1789 році, після смерті батька, двадцятирічним юнаком він на останньому році навчання залишає семінарію і починає служити чиновником у полтавських канцеляріях, а згодом вчителює у поміщицьких родин. «В цей період свого життя бував він на зібраннях та іграх народних і сам, переодягнений, брав участь у них, дуже уважно вслухався в народну розмову, записував пісні й слова, вивчав мову, характер, звичаї, обряди, вірування, перекази українців, наче готуючи себе до майбутньої праці...»

Саме під час вчителювання, з 1794 р., й розпочинається творча робота письменника над славнозвісною «Енеїдою». Протягом 1794-1796 рр. І.Котляревський працює над першими трьома частинами поеми. З 1796 по 1808 р. І.Котляревський

перебуває на військовій службі. У складі Сіверського полку, сформованого на базі українського козацького полку, брав участь у російсько-турецькій війні, особливо відзначившись у баталіях під Бендерами та Ізмаїлом. За відвагу й хоробрість І. Котляревського було відзначено кількома нагородами. Навіть у нелегких бойових буднях Іван Петрович продовжує працювати над «Енеїдою». Спочатку І. Котляревський не мав наміру публікувати поему, вона поширювалася серед читачів у рукописних копіях, але в 1798 році її видав у Петербурзі один із любителів українського слова, конотопський поміщик Максим Парпура. Згодом, у 1808 році, книговидавець І. Глазунов повторив це видання. Ці публікації робилися без відома і згоди автора, тому вийшли зі значними огріхами, які не могли задовольнити автора. У 1808 році в чині капітана І. Котляревський виходить у відставку і пробує влаштуватися на цивільну службу в північній столиці. У 1809 році з'являється друком його знаменита поема у чотирьох частинах «Вергилиева Енеїда, на малороссийский язык переложенная И. Котляревским». На титулі містилося авторське зауваження: «Вновь исправленная и дополненная противу прежних изданий». З 1810 року і до кінця свого життя Іван Петрович Котляревський живе в Полтаві, працюючи наглядачем Будинку для виховання дітей бідних дворян – навчально-виховного закладу, в якому навчання відбувалося за програмою гімназії. З 1827 року – попечитель «богоугодних закладів» Полтави. На цьому відповідальному поприщі І. Котляревський зарекомендував себе як талановитий педагог і організатор освітнього процесу. Увесь цей час письменник не пориває з творчою діяльністю, захоплюється театральною справою. У 1818 році його призначають директором Полтавського театру. З метою збагачення репертуару він створює драму «Наталка Полтавка» і водевіль «Москаль-чарівник», які з успіхом було поставлено у 1819 році. Так, на полтавській сцені, з

початків нової української драматургії зароджувався національний професійний театр. Стараннями І. Котляревського було випущено з кріпацтва М. Щепкіна, який згодом успішно виступав у п'єсах свого покровителя. У 1821 році поет закінчує писати поему, останню частину «Енеїди», але побачити повне видання йому не судилося. Воно з'явилося на світ у 1842 році, уже після смерті автора. У 1835 році, за станом здоров'я, І. Котляревський виходить у відставку, але не пориває з культурним життям того часу. До нього постійно зверталися за підтримкою і порадою представники найширших верств населення, і кожному він намагався надати необхідну допомогу. Тому з величезним сумом і болем було зустрінуто звістку про його смерть 10 листопада 1838 року.

Творчість І. Котляревського ознаменувала собою початок нової ери української літератури. Із порівняно невеликого за обсягом творчого доробку письменника починається потужний рух національного відродження. Поема «Енеїда», над якою І. Котляревський працював майже три десятиліття, стала епохальним за своєю громадською і художньою значущістю явищем у духовному житті українського народу, визначила змістовий напрям і форму нашому письменництву. Життя і творчість І. Котляревського припали на час, коли, здавалося, самі підмурки національної ідеї відбували одне з найсерйозніших випробувань на право свого існування взагалі. Невблаганна самодержавницька дійсність розбивала на друзки сподівання українського народу. Могутній і тотальний імперський тиск мав остаточно привести до знищення навіть можливих проявів національного духу. Поневірянням, визиском, кров'ю вписано у літопис історії українського народу сторінки немилосердного XVIII сторіччя, яке, за справедливим визначенням П. Куліша, виявилось віком «расхищения национальной собственности всеми благовидными и неблагоприятными способами». То був час, коли на

історичному роздоріжжі народ міг втратити все – надії, традиції, культуру, майбутнє і, зрештою, себе. Стихійні протести щораз захилялися під безжальною силою і жорстокою сваволею царських сатрапів. Набирало розмаху кріпацтво з його дикунською мораллю та антилюдськими законами. «Доборолась Україна до самого краю», – писав її геній Тарас Шевченко. І раптом, серед мертвої тиші, лунає сміх – зневажливий, саркастичний, життєствердний сміх. Той сміх пробудив у душах людей не тільки почуття гідності, але й повернув віру в себе, у свою неповторність і значущість. Мабуть, жоден народ у світі не наділяє такими повноваженнями своїх митців, як український. Особливо це стосується літераторів. Слово завжди було в особливій пошані у нашої громадськості, а тому письменники і поети сприймалися громадською думкою майже як пророки. Зрештою, осягаючи нашу історію і зупиняючись на реаліях сьогодення, ми переконуємося: в тому, що незалежна Україна відбулася, – найперша заслуга нашого письменництва. Отже, розглядаючи І. Котляревського лише як літератора, годі й думати про повноту сприйняття цієї суспільної постаті

Уже сучасниками «Енеїда» сприймалася як своєрідна хрестоматія народного життя, панорама побуту і звичаїв. Вергілій писав свій твір у той час, коли в Римській державі замість республіки поступово і повно утвердилася імперія. Необмежена влада зосереджувалася в одних руках Октавіана Августа. Будучи натхненним прихильником такої форми управління і самого імператора, поет змальовує владу мало не як милість, освячену вищими силами, а самого Октавіана Августа – напівбогом, виводячи його рід від міфічного сина троянського царя Анхіса і богині кохання Венери – Енея, який, за легендою, нібито після зруйнування греками Трої вирушив до берегів Італії і заснував місто Рим. Вергілієва «Енеїда» мала надзвичайно успішне, якщо не

тріумфальне літературне життя. Популярність і довголіття поеми пояснюється звеличенням і утвердженням абсолютизму, влади монарха, що знаходило гарячу підтримку європейської аристократії. «Енеїда» Вергілія на довгий час стала зразком класичного твору. І. П. Котляревський знав цей твір ще з семінарських часів у латинському оригіналі. Добре відома йому була і трагедія М. Осипова та О. Котельницького «Вергилиева Энеида, вывороченная наизнанку».

Опрацьовуючи сюжет свого твору, І. Котляревський узяв з поеми Вергілія лише основну сюжетну лінію та імена головних героїв. «Щоб до ладу зрозуміти, чого вартий Котляревський в історії громадського руху на Україні, повинні ми якнайбільшу увагу звернути на три моменти в його творчості, а саме: стосунки Котляревського до того ґрунту, на якому зародилась його діяльність, силу його свідомості і, нарешті, її наслідки та вплив на формування національної ідеї й руху на Україні. Характеристика цих моментів і дасть нам відповідь на питання про самостійність, свідомість та вплив Котляревського», – писав про основоположника нової української літератури С. Єфремов. Керуючись цим означенням, набагато простіше, зрештою, сприймати та осягати і славнозвісну поему нашого класика. Звісно ж, основним джерелом і натхнення, і поетичної матерії слугувала для митця тогочасна дійсність. Найважливіше ж те, що письменник поставив перед собою досі нечуване завдання – передати все новими творчими методами.

Я музу кличу не такую:

Веселу, гарну, молодую, –

Старих нехай брика Пегас, –

за таким дещо грубувато спрощеним підходом криється могутня ідея оновлення. До неї письменник приступив з добрими намірами, що в кінцевому результаті дало багатий ужинок творчих здобутків.

Українські типи, реалії побуту, несподівані ситуативні ходи і позиції письменник передавав і відтворював з граничною ширістю і виразністю. Щедрий гумор лише доповнював образну завершеність героїв поеми. За міфологічною ширмою чітко проступають обриси тогочасного суспільства, сповненого несправедливостями життя. Національна ж особливість характеру українського народу — неборна волелюбність, що здатна стерти всі перешкоди на своєму шляху. Цією світлою ідеєю пройнято всю художню структуру «Енеїди». За словами О. Білецького, «сила і причина довговічності цього твору – в єдності авторського задуму і стилю. Ця єдність – у надзвичайно життєствердному, оптимістичному стихійно-реалістичному світовідчутті, яким пройнято поему». Вона «стала першою друкованою пам'яткою української літератури, що немовби завершувала період довгого «підспудного» життя і, в той же час, відкривала перспективи нового розвитку, і, незважаючи на свою комічну зовнішність, була серйозною за своїм громадським значенням». І. Франко, оцінюючи безприкладний літературний подвиг І. Котляревського, порівнював творчість письменника з пробудженням високогірного орла, який, злетівши з вершини, відвалив снігову брилу, що, покотившись кам'яним схилом, викликала могутню лавину, яка залунала «дужче грому». Не буде перебільшенням твердження, що незмірна лавина продовжує обростати новими активними масами і в день сьогоднішній. І в цьому велич І. Котляревського й історична заслуга.

Помер і похований у Полтаві.

Твори І. Котляревського

Котляревський І.П. Енеїда: Поема. – К.: Дніпро, 1988. – 277 с.

Котляревський І.П. Енеїда: Поема. – К.: Дніпро, 1994. – 300 с.

Котляревський І.П. Енеїда: Поема. – К.: Книга, 2008. – 384 с.: іл.

Котляревський І.П. Енеїда: Поема. – К.: Рад. школа, 1989. – 286 с.: іл.

Котляревський І. Енеїда (Скорочено) // Українська Муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів / Ред. О. Коваленко. Вип 1. – К: Обереги, 1993. – С. 15-38.

Котляревський І.П. Енеїда: Поема, п'єси. – Харків: Фоліо, 2005. – 350 с. – (Укр. класика).

Котляревський І.П. Енеїда. Наталка-Полтавка: Поема. П'єса. – К.: Веселка, 2000. – 327 с. – (Шк. б-ка).

Котляревський І. Енеїда (Скорочено). Наталка-Полтавка (Скорочено) // Джерела пружно б'ють: Хрестоматія з української літератури для 9 класу / Уклад Б. Степанишин. – К: Освіта, 1995. – С. 88-155.

Котляревський І.П. Енеїда (Скорочено). Наталка-Полтавка // Українська література: Хрестоматія для 9 кл. / Упоряд. Т.О. Харахоріна, В.С. Адаменко. – Донецьк: ВКФ «БАО», 1998. – С. 138-236.

Котляревський І.П. Енеїда (Уривки). Наталка Полтавка (Скорочено) // Хрестоматія з укр. літератури: Навч. посібник. Кн. 1 / І. Укладачі І.І. Жебка, М.В. Жебка. – К: Наук. думка, 1997. – С. 321-378. – (Шк. б-ка).

Котляревський І. Енеїда (уривки); Пісні з опери «Наталка Полтавка» // Небо України. Поетична антологія / За упоряд. та ред. В. Коломійця. – Кн. 1. – К: Укр. письменник, 2001. – С. 211-222.

Котляревський І. Енеїда. Наталка-Полтавка. Москаль-чарівник // Чудові пересмішники: Сатир. твори класиків української л-ри / Упоряд. і передм. А. Чічановського. – К: Грамота, 2006. – С. 9-278. – (Шк. б-ка).

Котляревський І. Пісня з опери «Наталка-Полтавка» // Шедеври української любовної лірики: Літературно-художнє видання. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 3. – (Серія «Література»).

Про І. Котляревського

Андрусенко В.П. и др. Иван Петрович Котляревский. Поема «Энеида» // В.П. Андрусенко и др. 50 знаменитых украинских книг. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 25-37. – (100 знаменитых).

Бовсунівська Т. Горгона з українським обличчям: Поетизація потойбіччя в «Енеїді» Івана Котляревського // Дивослово. – 2000. – № 12. – С. 2-7.

Градовський А.В. Безсмертна лише чистота серця...: «Енеїда» Вергілія й однойменна поема І. Котляревського в запитаннях і відповідях. 9 клас // Зарубіжна література в навч. закладах. – 1997. – № 8. – С. 21.

Грибіниченко Т., Козачук Г. Історична зумовленість появи «Енеїди» І. Котляревського як першого твору нової української літератури // Т. Грибіниченко, Г. Козачук Вчимося писати твір з української літератури: 8-11 класи. – К.: Либідь, 2000. – С. 72-77.

Грибіниченко Т., Козачук Г. Пісня – то душа народу: За п'есою Івана Котляревського «Наталка Полтавка» // Т. Грибіниченко, Г. Козачук Вчимося писати твір з української літератури: 8-11 класи. – К.: Либідь, 2000. – С. 77-80.

Даниленко В. Котляревський Іван Петрович // Малий словник історії України / В. Смолій, С. Кульчицький, О. Майборода та ін. – К.: Либідь, 1997. – С. 216.

До 225-річчя від дня народження І. Котляревського // Літературна Україна.–1994. – № 38. – С. 1.

Єфремов С. Зорав цілину і зерном добірним засіяв: До 225-річчя від дня народження І. Котляревського // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 3-5.

Єфремов С. І. Котляревський // С. Єфремов Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 121-140.

Задорожна С., Бернадська Н. Іван Котляревський // Н. Бернадська, С. Задорожна Українська літ-ра. – К.: Феміна, 1995. – С. 36. – (Старшокласникам і абітурієнтам).

Задорожна С., Бернадська Н. Іван Котляревський // С. Задорожна, Н. Бернадська Українська літ-ра (запитання і відповіді). – К., 1996. – С. 32-37.

Іван Котляревський // Історія української літератури. ХІХ століття: У 3 кн. Кн. 1: Навч. посібник / За ред. М.Т. Яценка. – К.: Либідь, 1995. – С. 68-91.

Іван Котляревський (1769-1838) // Історія української літератури (Перше десятиріччя ХІХ століття): Підручник / П.П. Хропко та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 47-122.

Іван Котляревський // Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – С. 529-535.

Іван Котляревський // Українська Муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів / Ред. О. Коваленко. Вип. 1. – К.: Обереги, 1993. – С. 14.

Іван Котляревський // Усі українські письменники / Упорядники Ю.І. Хізова, В.В. Щоголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 154-160.

Іван Котляревський // Усі цитати до творів з української літератури. 5-12 класи / Укладач Н.В. Курганова. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – С. 27-38.

Котляревський Іван // Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І.Ф. Кураса. – К.: Вища шк., 2003. – С. 250-251.

Котляревський Іван // Українська література у портретах і довідках: Давня література – література ХІХ ст.: Довідник. – К.: Либідь, 2000. – С. 163-166.

Котляревський Іван // Універсальний довідник старшокласника, абітурієнта, студента: Довід. видання. – К.: Видавнича компанія «Воля», 2004. – С. 268.

Котляревський Іван // Усі українські поети / Упоряд. Ю.І. Хізова, В.В. Щоголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 132-140.

Котляревський Іван Петрович (1769-1838): Український письменник // Українська культура. – 1999. – № 6. – С. 28.

Котляревський Іван Петрович // Українська Літературна Енциклопедія: В 5 т. Т. 3: К-Н. – К.: «Укр. енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1995. – С. 24-26.

Котляревський Іван // УСЕ Універсальний Словник-Енциклопедія. – К.: Ірина, 1999. – С. 667.

Лагода В. Невідомий Іван Котляревський // Вітчизна. – 1994. – № 9-10. – С. 134-136.

Лаптева Л. «...Це була жива, талановита натура» // Отчий край '90. – К.: Молодь, 1990. – С. 82-87.

Ліберда І. Атестований у Народичах: Маловідома сторінка життя Івана Котляревського // Літературна Україна. – 2008. – 29 травня. – С. 7.

Могильницька Г. Дозвольмо вразом любити Наталку!: П'єса І. Котляревського «Наталка Полтавка» // Дивослово. – 2007. – № 8. – С. 26-28.

Назар М. Пісня у драмі – опері Івана Котляревського «Наталка Полтавка» // Дивослово. – 1996. – № 9. – С. 46-48.

Нахлік Є. Пекло в «Енеїді» Івана Котляревського: генеза й міфологічні сенси (античні та християнські) // Дивослово. – 2011. – № 12. – С.46-50.

Нахлік Є. Творчість Івана Котляревського: Замовчувані інтерпретації, дискусійні проблеми, спроба нового прочитання (з погляду літературних напрямів і течій). – Львів: рекламно-видавнича фірма «Олір», 1994. – 68 с.

Оліфіренко С.М. та ін. Котляревський Іван // С. М. Оліфіренко та ін. Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 188-189.

Панасенко Т. М. Іван Котляревський. – Харків: ТОВ «СИЦІЯ», 2012. – 88 с.

Петренко П. Котляревський Іван // Енциклопедія українознавства. Т. 3. – Київ, 1996. – С. 1150.

Руднев Є. Іван Котляревський: знане й незнане: Зв'язок І. Котляревського з декабристами // Слово і час. – 1997. – № 1. – С. 59-68.

Сверстюк Є. Іван Котляревський сміється (скорочено)// Джерела дружно б'ють: Хрестоматія з української літератури для 9 класу / Уклад Б. Степанишин. -К: Освіта, 1995. - С.156-157.

Солод Ю. Іван Котляревський – перший класик нової української літератури // Ю. Солод Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 46-52.

Ткачук М. Український характер в «Енеїді» І. Котляревського // Київська старовина. – 1994. – № 5 – С. 92-98.

Тріумф народної мови: Іван Котляревський. «Енеїда» як літературний твір // Історія укр. культури. – VII зшиток. – Квітень 1937. – К.: «Обереги», 1993. – С. 299 – 308.

Чи бачив Котляревський першодрук «Наталки Полтавки»? До 225 – річчя від дня народження І.П. Котляревського // Літературна Україна. – 1994. – № 38. – С 3.

Чопик Р. «І де сміявся Іван Петрович...»: «Енеїда» Івана Котляревського // Дивослово. – 2010. – № 7. – С. 47-52.

Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко // Дивослово. – 1998 – № 3 – С. 6. Закінчення. Початок у № 2.

Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко // В.Шевчук Муза Роксоланська: Українська література XVI-XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко. – К: Либідь, 2005. – С. 449-669.

Шевчук В. Іван Котляревський // В. Шевчук Муза Роксоланська: Українська література XVI-XVIII століть: У 2 кн. Книга друга: Розвинене бароко. Пізнє бароко. – К: Либідь, 2005. – С. 45.

Яценко М.Т. Іван Котляревський // Історія української літератури: XIX ст.: У 3 кн. Кн. 1.: Навч. посібн. – К. Либідь, 1996. – С. 68-90.

Розробки уроків та сценарії

Марценко Г. «Енеїда» Івана Котляревського. Тема і значення поеми (Конспект уроку) // Дивослово. – 2005. – № 3. – С. 10-12.

Мозгова Л. Мовлення людини в аспекті гендерних досліджень: На прикладі поеми Івана Котляревського «Енеїда»: Урок української літератури // Дивослово. – 2010. – № 3. – С. 7-8.

Новосад Н. «Енеїда»: діалог через тисячоліття: Урок компаративного аналізу за творами Гомера, Вергілія та І. Котляревського // Всесвітня літ-ра в середніх навчальних закладах України. – 2009. – № 10. – С. 28-29.

Інтернет-ресурси

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D1%8F%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 – Вікіпедія (дата звернення 26.01. 2016).

<http://www.ukrlit.vn.ua/biography/kotlyrevsky.html> – Біографія І. Котляревського (дата звернення 26.01. 2016).

<http://www.ukrlitno.com.ua/ivan-kotlyarevskij-1769-%E2%80%93-1838-biografija/> – Біографія І. Котляревського (дата звернення 26.01. 2016).

<http://www.ukrlitno.com.ua/ivan-kotlyarevskij-biografija-skorocho/> – Біографія І. Котляревського (скорочено) (дата звернення 26.01. 2016).

www.5ballov.ru/referats/preview/95154/2 – Біографія І. Котляревського (дата звернення 26.01.2016).

<http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=173> – Іван Котляревський (дата звернення 26.01.2016).

http://www.library.pl.ua/resursi/virtualni_vistavki/2009/1/ – Іван Петрович Котляревський – життя і творчість (дата звернення 26.01.2016).

http://www.chl.kiev.ua/95/Writer_1/Kotlyarevbd.html – Іван Котляревський – біографічна довідка (дата звернення 26.01.2016).

<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=92&type=biogr> – Котляревський Іван: Біографія (клуб поезії). (дата звернення 26.01.2016).

<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=92&type=tvorch> – Котляревський Іван: Творчість (клуб поезії). (дата звернення 26.01.2016).

<http://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=92&type=critiques> – Котляревський Іван: Критика (клуб поезії). (дата звернення 26.01.2016).

Зміст

Біографія І. Котляревського.....	3
Твори І. Котляревського.....	9
Про І. Котляревського.....	10
Розробки уроків та сценарії.....	15
Інтернет-ресурси.....	15